

Identitet kao osnova samosvesti stvara se poistovećivanjem sa određenom grupom, ali i preko protivljenja konkurentskoj grupi ili ideji (antikapitalistički, antikomunistički ili antitotalitarni intelektualci). Svako napuštanje starog identiteta, naročito ukoliko nije utilitarno ili pomodno, traži racionalizaciju. Samorazumevanje konverzije jugoslovenske inteligencije oslanja se na sledeća dva glavna obrasca.

2. 3. 1. RETORIKA ŽRTVE.

Većina renegata trudi se da sebe prikaže kao žrtvu minulog opredeljenja (od zablude do nasilja). Monopol na žrtvu ne nosi samo političku nego i sazajnu prednost. Naime, kada se neko uspešno predstavi kao žrtva, on u sklopu rasprave stiče moralno hermeneutičko preimućstvo, ukoliko imalo polaže pravo na vlastiti privilegovani gnoseološki položaj. Ova prenaglašena retorika žrtve (Muenkler/Fischer 2000) stvara različite isključivosti: od ličnog, u frojdovskom smislu "destruktivnog povrataka potisnute osvete", do politički instrumentalizovanog statusa koji pruža dobit. Gotovo da ne treba podsećati da naročita vrsta poimanja samog sebe kao žrtve kod političkih vođa stvara mesijansko osećanje izbavitelja. Naime, iščezava granica između iskrenog doživljaja gnoseološkog preimućstva (ja znam najbolje jer sam stradao od istog od čega vas spasavam), i instrumentalnog sugeriranja podvlašćenima vlastite harizme žrtve. To je rodno tle mesijanstva i hilijazma kao oblika manje ili više "normalne" pretenzija ka oslobođenju i vođenju naroda, a koju po sebi legitimizuje osvedočeno trpljenje o kom se ne da raspravljati. Tamo gde su zatvor ili progon najbolja kvalifikacija za bavljenje politikom, u središtu političke kulture je žrtva koja se sveti i traži naknadu.

Sa stanovišta političke kulture manje je važna psihološka potreba preobraćenih da se predstave kao žrtve. Važnije je to, da, ukoliko se svima prizna status žrtve, nestaju dželiti. To je npr. bila posledica hegemonije pasivne semantike "žrtve rata i nasilja" u poslefašističkoj Nemačkoj (Muenkler/Fischer 2000) ili sintagme "žrtve komunizma" u poslesocijalističkim društvima, naročito kada je trebalo potisnuti svesno ili nesvesno vlastitu prošlost. Antinacizam i antikomunizam najčešće se javljaju u obliku prohodnog antitotalitarizma, a svaka ocena minulog režima kao totalitarnog bar implicitno podrazumeva da je ocenjivač bio žrtva. Retko će ko reći da je živeo u lagodnom totalitarizmu. Svaka žrtva polaže pravo na naknadu, ali se pre toga mora žrtvovanje politizovati i instrumentalizovati. Antitotalitarni intelektualci moraju najpre sebe, a potom i pristalice, ubediti da su bili žrtve. Priznato žrtvovanje im obezbeđuje čak i kvalitet osvedočenih izbavitelja. Ako se nekome prizna status žrtve, priznaje mu se i spremnost na rizik, što ga direktno kvalifikuje za političko vođstvo na temelju stradalničke harizme. Međutim, da bi žrtva mogla da polaže pravo na naknadu prethodno mora izmeniti opredeljenje.

Svako napuštanje starog identiteta traži racionalizaciju. U središtu svake epohalne svesti su žrtve za čije se oslobođenje nosioci svesti zalažu ili čije uspomene slave kao okosnicu vlastite institucionalne ili idejne homogenizacije. U Evropi 1960-ih marksizam je dominirao i kod inteligencije kapitalističkih zemalja sa vlastitim viđenjem ugnjetenih grupa: radnička klasa, podarmljeni Treći svet, obojeni i skupne žrtve fašizma. Već u narednoj deceniji žrtve se menjaju: u SR Nemačkoj Jevreji potiskuju radnički pokret, a u Francuskoj žrtve kolonijalizma potiskuju socijalistički disidenti. Krajem 20. veka u Istočnoj Evropi ustoličena je nacija kao